

DRUHÁ KAPITOLA

ZAČIATOK MÁJA WASHINGTON

Doteraz ho ešte nikdy nevyzvali, aby sa posadil v prítomnosti takej váženej spoločnosti, a kapitán Peter Strauss dúfal, že po tom, čo sa chystá navrhnuť, to nebude posledný raz. Stretnutie sa konalo v pondelok, mrholilo a nálada za stolom v Oválnej miestnosti Bieleho domu bola rovnako pochmúrna ako olovená obloha vonku. Správa od utečencov Rudolfa Vrbu a Alfreda Wetzlera sa v priebehu niekoľkých dní po prekročení poľskej hranice na Slovensko dostala do najužšieho kruhu poradcov prezidenta Roosevelta.

Strauss ako jeden z Donovanových najmladších, ale hlavných operačných spolupracovníkov v Úrade strategických služieb a sám Žid vedel, že podozrenia o nacistických vyhladzovacích táboroch – nielen nútených pracovných táboroch – siahajú až do roku 1942, keď prenikli správy z európskych židovských skupín, že okolo stotisíc Židov vyhnali z get vo Varšave a Lodži a pravdepodobne ich zabili. No informácie z prvej ruky od dvoch utečencov z Osvienčimu, doložené skutočnými dokumentmi, ktoré priniesli priamo z tábora, zoznamy mien, čísiel a spôsob pásovej masovej likvidácie, potvrdili aj tie najhoršie obavy.

Pri stole sedeli Roosevelt, minister obrany Henry Stimson, minister financií Robert Morgenthau, šéf špionáže a vedúci Úradu strategických služieb William Donovan a jeho styčný dôstojník Peter Strauss, študovali pochmúrne správy a zvažovali, čo vlastne znamenajú. Ešte bolestnejšie vyniezvalo tvrdenie oboch utečencov, že tábor smrti sa horúčkovo rozširuje

a rýchlosť vyhladzovania sa masovým splynovaním zvyšuje. Každý týždeň systematicky zahubia tisícky a tisícky ďalších väzňov.

„A to je len jeden z mnohých táborov smrti,“ uviedol ponuro Morgenthau, tiež Žid, jeho prominentná newyorská bankárska rodina sa postarala, aby sa správy priamo od utečencov dostali k prezidentovi. „Podľa ďalších informácií sú ich desiatky. Hneď po príchode posielajú celé rodiny do plynových komôr. Celé mestá.“

„Aké máme možnosti, páni?“ Skľúčený Roosevelt sa pozrel na prítomných. Tretí, krvavý rok vojny, obava z nastávajúcej invázie, rozhodnutie uchádzať sa o štvrté funkčné prezidentské obdobie a postup jeho devastujúcej choroby, to všetko si vyžiadalo obeť, ale z bojovnosti v hlase mu neubralo. „Nemôžeme len tak sedieť so založenými rukami a dovoliť, aby Nemci pokračovali v tomto nehoráznom vyčíňaní.“

„Židovský kongres a Svetová rada utečencov nás úpenlivo prosia, aby sme tábory zbombardovali,“ nadhodil minister financií. „Naozaj nemôžeme nečinne vysedať.“

„A čo tým dosiahneme?“ spýtal sa Henry Stimson. Pred Rooseveltom už pracoval v administratíve dvoch prezidentov a teraz sa vrátil z dôchodku, aby sa postavil na čelo vojnového snaženia svojej krajiny. „Okrem toho, že pozabíjame kopy nevinných väzňov. Naše bombardéry sotva zaletia do Poľska a vrátia sa späť bez ujmy. Utrpíme značné straty. A všetci dobre vieme, že dnes potrebujeme každé lietadlo na to, čo sa chystá.“

Bol máj 1944 a chýry o konečných prípravách na nadchádzajúcu inváziu do Európy prenikli až k Straussovi.

„Tak aspoň narušme ich plány a zbombardujme železničné trate,“ požiadal Morgenthau, priam zúfalo sa snažil presvedčiť prezidenta, aby niečo podnikol. „Do táborov privádzajú väzňov v zapečatených vlakoch. Tým aspoň trochu spomalíme tempo vyhladzovania.“

„A nelietajú v noci po celej Európe bombardéry s presným zameraním na železničné trate? A ako vravíte, takých táborov je veľa?“

Stimson si všimol jeho skepsu. „Podľa mňa najlepšie urobíme, pán prezident, keď sa k tým úbožiakom prebojujeme a čo najrýchlejšie ich oslobodíme. Nie sponzorovaním nejakých náhodných náletov. To je môj názor.“

Prezident sa nadýchol a sňal si drôtené okuliare, hlboké kruhy pod očami zvýrazňovali bledosť rozorvaného človeka. Mnohí z jeho najbližších priateľov boli Židia a nútili ho do akcie. Do jeho vlády sa dostalo viac Židov než kedykoľvek predtým. A ako humánnej a súcitnej bytosti, ktorá sa vždy snažila dávať nádej bežným ľuďom a povzbudzovať ich, sa ho správy o týchto ukrutnostiach dotkli väčšími než iné, čo sa mu počas vojny dostali na stôl, dokonca viac než tragické straty amerických životov na pobreží Tichého oceánu alebo strata vojakov na mori počas cesty do Anglicka.

Ako realista však Roosevelt vedel, že jeho minister obrany má pravdu. Mali toho pred sebou priveľa a všetko bolo priveľmi dôležité. Navyše protižidovská frakcia mala v krajine stále silné slovo a správy o tom, že vojaci umierajú najmä pri záchrane židovských životov, by mu veľmi nepomohli, keďže sa chystal uchádzať o štvrté funkčné prezidentské obdobie. „Bob, viem, aké je to pre teba ťažké.“ Položil ruku na plece ministrovi financií. „Ale vedz, že rovnako je to ťažké aj pre nás. Páni, prejdem však k dôvodu, prečo sme sa dnes večer stretli. Ide o náš špeciálny projekt. Volá sa tuším Sumec?“ Obrátil sa k šéfovi Úradu strategických služieb plukovníkovi Donovanovi. „Povedz mi, Bill, môžeme sa nádejať, že projekt ešte stále žije?“

Názov „Sumec“ poznalo len veľmi málo ľudí, označoval tajnú operáciu, velil jej Strauss a mal za úlohu prepašovať z Európy istého človeka. Poľského Žida. Prezidentovi poradcovia o ňom tvrdili, že je životne dôležitý z hľadiska ďalších vojnových snáh.

Ešte v roku 1942 tajné služby zistili, že nositeľom latinskoamerických preukazov totožnosti sa vo Varšave poskytuje zvláštne zaobchádzanie. Niekoľko mesiacov stovky poľských a holandských Židov dostávali falošné papiere z Paraguaja a El Salvadora, aby mohli odísť z Európy. Mnohí sa vydali do severného Francúzska, kde ich držali v internačnom stredisku v dedine Vittel, kým ich prípady starostlivo nepreverili skeptickí nemeckí úradníci. Hoci nacisti veľmi pochybovali o pôvode týchto papierov, nechceli si rozhnevať neutrálne latinskoamerické krajiny, keďže ich autoritatívni vládcovia v skutočnosti sympatizovali s ich počínaním. Ich pochybný pôvod, ako aj to, akým spôsobom jednotliví utečenci získavali tieto papiere, ako ich kupovali od protinacistických emisárov na paraguajskom a salvádorskom

veľvyslanectve v Berlíne, boli doteraz zahmlené tajomstvom. Tak isto zostávalo nejasné, ako Spojenci priateľsky naklonení Spojeným štátom americkým dokázali posunúť doklady nášmu subjektu a jeho rodine (Sumcovi) a ako ho chceli odtiaľ prepašovať. Vyhliadky na úspech vyzerali chvíľu nádejne. Dva razy zorganizovali transport z Európy cez Holandsko a Francúzsko. Ale Nemci zakaždým zablokovali jeho prechod. Potom, asi pred tromi mesiacmi, informátor z Varšavy otvorene zapochyboval o pôvode papierov a odrazu osudy všetkých Židov vo Vitteli, vrátane toho, ktorého tak zúfalo potrebovali, zostali neisté.

„Obávam sa, že sme narazili na nečakanú prekážku, pán prezident,“ oznámil Donovan. „Už ani presne nevieme, či tam ešte je.“

„Alebo ak je, či je ešte nažive,“ dodal minister obrany Stimson. „V tejto veci naša tajná služba tápe v tme.“

Emisárov, ktorí predávali doklady, zatkli a teraz sedia v nacistických väzeniach.

„Ale toho človeka údajne stále potrebujeme. Za každú cenu.“ Prezident sa obrátil k ministrovi obrany. „Ešte to platí?“

„Ako nikdy predtým,“ prikývol Stimson. „V Rotterdame sa nám to už takmer podarilo. Zabezpečili sme mu už aj prepravu. A teraz...“ Zamračene pokrútil hlavou, vzal pero a ukázal na drobný bod na mape Európy, visela na stojane vedľa konferenčného stola.

Mesto Osvienčim. V Poľsku.

„*Osvienčim?*“ Roosevelt si znovu nasadil okuliare.

„Osvienčim je poľský názov pre Auschwitz, pán prezident,“ vysvetlil minister obrany. „A práve on je z hľadiska správy, ktorú sme si práve prečítali, dôvodom, prečo sme tu.“

„Chápem,“ prikývol prezident. „Takže teraz je jeden z piatich miliónov bezmenných Židov, vyhnaných z domovov proti vlastnej vôli, bez papierov, bez totožnosti?“

„A aký osud ho čaká, neviem.“ Minister financií Morgenthau zamračene pokrútil hlavou.

„Páni, ale ani my nevieme, aký osud čaká nás.“ Roosevelt odtlačil od stola invalidný vozík. „Prišli ste sem preto, aby ste mi povedali, že sme

urobili všetko, čo sa dalo, aby sme nášho človeka našli a dostali z tábora. A teraz je všetko v háji. Prehrali sme.“

Prešiel okolo stola. Chvíľu všetci mlčali.

„Možno sme ešte celkom neprehrali, pán prezident.“ Šéf Úradu strategických služieb sa predklonil. „Môj kolega kapitán Strauss preskúmal situáciu podrobnejšie. A verí, že existuje ešte posledná možnosť.“

„Posledná možnosť?“ Unavený prezidentov pohľad dopadol na mladého styčného dôstojníka.

„Áno, pán prezident.“

Kapitán mal okolo tridsiatky, vyštudoval právo na Newyorskej univerzite a už mierne plešivel. Pekný kvietok, ako sa Roosevelt dopočul. „Tak dobre, synak, som samé ucho,“ povedal prezident.

Strauss si odkašľal a pozrel ešte raz na svojho šéfa. Otvoril zložku.

„Len do toho.“ Kývol mu hlavou plukovník. „Predvedzte svoj plán.“